

VEKAYİ'NÜVİS ARPAEMİNİ-ZÂDE MUSTAFA SÂMÎ'NİN HAYATI HAKKINDA YENİ BİLGİLER

*Erhan AFYONCU**

XVIII. yüzyılın ilk yarısında çeşitli devlet memuriyetlerinde bulunan Mustafa Sami, vekayi'nüvis, şair ve hattatdır. Sami'nin vekayi'nüvisliğinden daha fazla şair yönü incelenmiştir. Sami'nin divanı ile ilgili iki doktora¹, bir de yüksek lisans tezi² yapılmıştır. Ancak yaklaşık yirmi yıl haccân, ondan önce de kâtip olarak Osmanlı bürokrasisinde uzun süre görev yapmış olmasına rağmen Sami'nin hayatı yeteri derecede bilinmemektedir.

Sami'nin hayatı hakkında teferruatlı bir arşiv araştırması yapılmadığı için yeni bilgilere ulaşılamamış, hemen hemen aynı bilgiler bütün araştırmalarda bazı ufak değişikliklerle tekrar edilmiştir. Vekayi'nüvis Mustafa Sami'nin hayatı hakkında bilinenler ise şunlardır; İstanbul doğumlu³ olan Sami, Arpa emini Osman Efendi'nin oğludur⁴. Babasının mesleğinden dolayı Arpaemini-zâde diye tanınmıştır. 1680'li yıllarda doğmuş olabileceği tahmin edilmektedir⁵. Arpa emini kâtipliği yaptıktan sonra sırasıyla küçük evkaf muhasebeciliği, şehreminliği, mevkufatçılık, piyade mukabeleciliği ve vekayi'nüvislik görevlerinde bulunmuş⁶, 1146 (1733-1734) yılında ölmüş-tür⁷.

* Dr., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Tarih Eğitimi Anabilim Dalı.

¹ Kemal Kahramanoğlu, *Sâmî Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkidli Metni*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya 1995; Fatma Sabiha Kutlar, *Arpaemini-zâde Sâmî Divanı (Tenkitli Metin, İnceleme, Özel adlar dizini)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 1996.

² Fatma Yaşar Aksoy, *Divan-ı Sâmî*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1992.

³ Salim, *Tezkire-i Salim*, İstanbul 1315, s. 331; Cemaleddin, *Ayîne-i Zurefâ*, İstanbul 1314, s. 46; Müstakimzâde Süleyman Saadedin, *Tuhfe-i Hattâtîn*, İstanbul 1928, s. 254; K. Kahramanoğlu, *Aynı tez*, s. 8; F. S. Kutlar, *Aynı tez*, s. 15.

⁴ *Râmiz ve Adâb-ı Zurefâ'sı*, haz. Sadık Erdem, Ankara 1994, s. 156; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, İstanbul 1311, III, 7; K. Kahramanoğlu, *Aynı tez*, s. 8; F. S. Kutlar, *Aynı tez*, s. 16.

⁵ F. S. Kutlar, *Aynı tez*, s. 15.

⁶ Cemaleddin, *Ayîne-i Zurefâ*, s. 46-47; K. Kahramanoğlu, *Aynı tez*, s. 8. Mehmed Süreyya, Mustafa Sami'nin kalemden yetişip haccân olduğunu, küçük ruznâmecilik, şehreminliği ve 1138'de piyade mukabeleciliği yaptıktan sonra 1143'te vekayi'nüvis olduğunu ifade ederken (Bk. *Sicill-i Osmânî*, III,7), F. S. Kutlar ise arpa kâtipliğinden sonra küçük evkaf muhasebeciliği, küçük ruznâmecilik, haslar haceliği ve şehreminliği görevlerinde bulunduğunu belirtir (Bk. *Aynı tez*, s. 16).

⁷ *Sicill-i Osmânî*, III,7; *Ayîne-i Zurefâ*, s. 47; K. Kahramanoğlu, *Aynı tez*, s. 11; F. S. Kutlar, *Aynı tez*, s. 22. Bu ölüm tarihi başka eserlerde farklı farklı yer almaktadır. Bu konudan ilerde bahsedilecektir.

Mustafa Sami ile ilgili yaptığımız arşiv çalışması sonucu kâtipliği ve hâcegânlık dönemi hakkında daha önce bilinmeyen birçok yeni bilgiye ulaşılmıştır. Yeni tespit ettiğimiz bu bilgiler, daha önce bilinenlerle karşılaştırılarak aşağıda verilmiştir.

Hayatı

Mustafa Sami'nin arpa emanetinde kâtip olduğu bilinen bir husustur. Ancak buraya ne zaman girdiği, ne kadar süre çalıştığı ve kâtiplikten hangi hacelik ile ne zaman ayrıldığı bilinmiyordu. Sami'nin kâtiplik hizmetine ne zaman başladığı hakkında bir kayda rastlayamadık. Osmanlı bürokrasisinde kâtip ve hacelerin çocukları babalarının bürolarına devam ederek, orada kâtabet, inşa, yazı çeşitleri, hesap ve defter usûllerini öğrenirlerdi. Mustafa Sami de bu şekilde arpa emânetinde işe başlamış olmalıdır. Nitekim Zilkade 1127 (Aralık 1715)'de ıstabl-ı âmire-i evvel anbarı ikinci kâtibidir⁸. Burası arpa emânetine bağlı bir yer olmalıdır⁹. Babasının arpa emînliği döneminde¹⁰ burada göreve başlamış olabilir. Sami arpa emânetinde ikinci kâtipliğe¹¹ kadar yükselmiş ve bu kadroda iken rikâb-ı hümâyûnda başmuhâsebeci vekilliği tevcih edilmiştir¹². Bu görev Sami'nin ilk hâcegânlığı olmalıdır. Mustafa Sami başmuhâsebeci vekilliği yaparken kâtiplik kadrosundan ayrılmamıştır¹³. Sami'nin ıstabl-ı âmire-i evvel anbarı ikinci kâtipliğine kadar yüksel-

⁸ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (=BOA), Bâb-ı Asaflı Ruus Kalemi (=A.RSK), Dosya kısmı, nr. 705/74. Bk. Ek 1.

⁹ Arpa emini, ıstabl-ı âmire-i evvel ve İstanbul'a gelen misafirlerin hayvanlarına yem temin ederdi (Bk. İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı*, Ankara 1984, s. 387; Mehmet İpşirli, "Arpa Emini", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, III, 392). Bundan dolayı ıstabl-ı âmire-i evvel anbarının hesap işlerinin arpa emânetine bağlı olduğunu tahmin ediyoruz.

¹⁰ Mustafa Sami'nin babası Osman Efendi'nin ne zaman arpa emini olduğu konusunda araştırmalarda bir bilgi bulunmamaktadır. 28 Zilhicce 1117 (14 Nisan 1706)'de, daha önce arpa emînliği yapmış Osman Efendi'nin cizye muhâsebeciliğine tayin edildiğini görüyoruz (Bk. BOA, A.RSK, nr. 1562, s. 111). Muhtemelen bu şahıs Sami'nin babası arpa emini Osman Efendi'dir.

¹¹ Osmanlı bürokrasisindeki bir kısım dairelerde (bilhassa Maliye kalemlerinde) kâtiplik (halifelik) hiyerarşik bir düzende idi. Çalışanlar, başhalife, ikinci halife, üçüncü halife, vs. şeklinde örgütlenmişti. Bir kalemde kâtip olanlar, kendi üstündeki kâtiplik kadrosunun boşalması durumunda o kadroya geçer, zamanla başhalifelğe kadar yükselebilirdi. Başhalifelikten sonra liyakatı ve hamisi varsa hâcegân olurdu.

¹² BOA, A.RSK, Dosya kısmı, nr. 705/27, 74; BOA, A.RSK, nr. 1562, s. 111. Bk. Ek 1-2.

¹³ Divân-hümâyûn'a 23 Zilkade 1127 (20 Aralık 1715)'de bir arzuhâl veren ıstabl-ı âmire-i evvel anbarı üçüncü kâtibi Halil, ikinci kâtip olan Mustafa Sami'nin küçük evkaf muhâsebecisi olmasından dolayı onun boşalan kadrosunu istemiş ve bu kabul edilmişti. Sami küçük evkaf muhâsebecisi olduğunda başmuhâsebeci vekilliği görevini de yürütüyordu (Bk. BOA, A.RSK, Dosya kısmı, nr. 705/27, 74).

diği ve rikâb-ı hümâyûnda başmuhâsebeci vekilliği yaptığı daha önce bilinmeyen bir husustur.

Mustafa Sami başmuhâsebeci vekilliğinden 20 Zilkade 1127 (17 Aralık 1715)'de küçük evkaf muhâsebeciliğine geçmiş¹⁴ ve bundan sonra kâtiplikle ilgisi kesilmiş¹⁵, hâcegân olarak memuriyet hayatına devam etmiştir. Sami'nin küçük evkaf muhâsebeciliği yaptığı biliniyordu. Ancak burada görev yaptığı tarihler malum değildi¹⁶. Sami, 20 Zilkade 1127 (17 Aralık 1715)'de tayin olduğu bu görevde yaklaşık iki ay kalmış¹⁷ 20 Muharrem 1128 (15 Ocak 1716)'de daha üst düzey bir görev olan şehreminliğine getirilmiştir¹⁸. Sami'nin şehreminliği yaptığı da biliniyordu. Fakat bu görevde ne zaman bulunduğu malum olmadığı gibi, şehreminliğinde sadece bir defa görev yapmış olarak gösteriliyordu¹⁹. Halbuki Mustafa Sami aşağıda gösterileceği gibi iki defa şehremini olmuştur. Birinci şehreminliği 27 Cemâziyelâhir 1130 (28 Mayıs 1718) tarihine kadar yaklaşık bir buçuk yıl sürmüş²⁰ bu tarihte küçük ruznâmçeciliğe tayin edilmiştir²¹. Sami'nin bu görevi hakkında bilinenler de şehreminliğindeki gibidir. Küçük ruznâmçecilikde ne zaman bulunduğu belli olmadığı gibi, bu hâcegânlıkta bir defa bulunmuş olarak gösterilmektedir²². Halbuki aşağıda teferruatıyla izah edileceği üzere Mustafa Sami bu görevde aralıklarla üç defa bulunmuştur. Birinci küçük ruznâmçeciliği uzun sürmemiş, iki ay sonra 2 Ramazan 1130 (30 Temmuz 1718)'da buradan ayrılmıştır²³.

Mustafa Sami'nin küçük ruznâmçecilikten sonra hemen bir başka göreve tayin olup olmadığını tespit edemiyoruz. Ancak 3 Rebiülevvel 1132 (14 Ocak 1720)'de ikinci defa şehreminliğine tayin edilirken "sabika haslar hacesi" şeklinde bahsedilmesi²⁴ onun 2 Ramazan 1130 (30 Temmuz 1718) ile 3 Rebiülevvel 1132 (14 Ocak 1720) tarihleri arasında ki bir dönemde haslar mukataacılığı yaptığını ortaya koymaktadır. Sami'nin haslar haceliği daha önceki araştırmalarda da tarihi belirtilmeden zikredilmektedir²⁵.

¹⁴ BOA, A.RSK, Dosya kısmı, nr. 705/27; BOA, A.RSK, nr. 1562, s. 111. Bk. Ek 2.

¹⁵ BOA, A.RSK, Dosya kısmı, nr. 705/74. Bk. Ek 1.

¹⁶ K. Kahramanoğlu, *Aynı tez*, s. 8; F. S. Kutlar, *Aynı tez*, s. 16.

¹⁷ BOA, A.RSK, nr. 1562, s. 111.

¹⁸ BOA, A.RSK, Dosya kısmı, nr. 710/27.

¹⁹ K. Kahramanoğlu, *Aynı tez*, s. 8; F. S. Kutlar, *Aynı tez*, s. 16.

²⁰ BOA, A.RSK, nr. 1562, s. 83. Bk. Ek 3.

²¹ BOA, A.RSK, nr. 1562, s. 100. Bk. Ek 4.

²² K. Kahramanoğlu, *Aynı tez*, s. 8; F. S. Kutlar, *Aynı tez*, s. 16.

²³ BOA, A.RSK, nr. 1562, s. 100.

²⁴ BOA, A.RSK, nr. 1571, s. 10.

²⁵ F. S. Kutlar, *Aynı tez*, s. 16.

Mustafa Sami'nin 3 Rebiülevvel 1132 (14 Ocak 1720)'de ikinci defa tayin olduğu şehreminliğinde²⁶ ne kadar süre kaldığı konusunda bir kayıt bulamadık. Bu tarihlerde "Şevvâl tevcihati" uygulaması olduğu için, Şevvâl 1133 (Ağustos 1721)'e kadar şehreminliği yapmış ve devrin tevcihat sistemi gereği bu tarihten sonraki bir yılda başka görev üstlenmemiş olabilir²⁷.

Sami, 6 Şevvâl 1134 (20 Temmuz 1722)'de cebeciler kâtipliğine getirilmiştir²⁸. Bu görevi tespitlerimize göre daha önce hiçbir yerde zikredilmemiştir. 20 Şevvâl 1135 (24 Temmuz 1723)'e kadar²⁹ bir yıl bu hâcegânlığı deruhde eden Mustafa Sami, bir yıl boşta bekledikten sonra 17 Şevvâl 1136 (9 Temmuz 1724)'da ikinci defa küçük ruznâmçeciliğe tayin edilmiştir³⁰. Yine bir yıl boşta bekleyen Arpaemini-zâde Sami, 8 Şevvâl 1138 (9 Haziran 1726)'de piyade mukabelecisi olmuştur³¹. Önceki araştırmalarda bu görevde bir defa bulunmuş gösterilirken, aynı zamanda en son hâcegânlığı gibi zikredilmektedir³². Halbuki aşağıda teferruatıyla gösterileceği üzere, Sami bu görevinden sonra beş defa daha hâcegânlıkta bulunmuş ve piyade mukabeleciliğini toplam üç kez deruhde etmiştir.

7 Şevvâl 1139 (28 Mayıs 1727)'da piyade mukabeleciliğinden ayrılan³³ Mustafa Sami, bir yıl bekledikten sonra 11 Şevvâl 1140 (21 Mayıs 1728)'da üçüncü defa küçük ruznâmçeci olmuş ve bu görevde 15 Şevvâl 1141(14 Mayıs 1729)'e kadar kalmıştır³⁴. Yine bir yıl herhangi bir görevi deruhde etmeden boşta bekleyen Sami, 14 Şevvâl 1142 (2 Mayıs 1730)'de ikinci kez piyade mukabeleciliğine tayin edilmişse de³⁵, bu sefer 26 Rebiülâhir 1143 (8 Aralık 1730)'e kadar yedi ay bu görevde kalmıştır³⁶.

²⁶ BOA, A.RSK, nr. 1571, s. 10.

²⁷ XVIII. yüzyılın ortalarına doğru hâcegân sayısının artması sonucunda birçok memuriyete her yılın Şevvâl ayında bir yıllık tayin yapılmağa başlanmıştır. Bir yıl görev yapan hâcegân, bir yıl boşta bekledikten sonra yeniden başka bir memuriyete getiriliyordu (Bu konuda şimdilik bk. Erhan Afyoncu, *Osmanlı Devlet Teşkilâtında Defterhâne-i Âmire (XVI- XVIII. Yüzyıllar)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 1997, s. 83-84).

²⁸ Mustafa Sami'nin cebeciler kâtipliğine tayin edilirken "sabıka şehremini" diye zikredilmemesinden bu iki görev arasında başka bir yerde vazifelendirilmediğini anlıyoruz (Bk.BOA, İbnü'lemin-tevcihat, nr. 1783; BOA, A.RSK, nr. 1571, s. 25. Bk. Ek 6).

²⁹ BOA, A.RSK, nr. 1571, s. 25.

³⁰ BOA, A.RSK, nr. 1562,s. 100; nr. 1571, s. 11. Bk. Ek 7.

³¹ BOA, A.RSK, nr. 1571, s. 21; Küçük Çelebi-zâde İsmail Âsım, *Tarih*, İstanbul 1282, s. 380

³² K. Kahramanoğlu, *Aynı tez*,s. 8.

³³ BOA, A.RSK, nr. 1571, s. 21. Bk. Ek 8.

³⁴ BOA, A.RSK, nr. 1571, s. 11. Bk. Ek 9.

³⁵ BOA, A.RSK, Dosya kısmı, nr. 960/33.

³⁶ BOA, A.RSK, nr. 1571, s. 21. Bk. Ek.10.

Piyade mukabeleciliğinden bu görevde bir yılını doldurmadan ayrılmıştır. Bunun sebebi hakkında herhangi bir bilgiye rastlayamadık. Buradan ayrıldıktan on sekiz gün sonra, 15 Cemâziyelevvel 1143 (26 Aralık 1730)'de daha üst düzey bir hâcegânlık ve aynı zamanda babasının memuriyeti olan arpa eminliğine getirilmiştir³⁷. Bu vazifede bulunduğu daha önce bilinmeyen bir husustur. Sami, 27 Şevvâl 1143 (5 Mayıs 1731)'e kadar dört buçuk ay arpa eminliği yapmıştır³⁸. Bu dönemde vekayi'nüvisliğe tayin edilmiş olmalıdır³⁹. 26 Ramazan 1144 (23 Mart 1732)'de ise üçüncü defa piyade mukabelecisi olmuş⁴⁰ ve burada 28 Şevvâl 1145 (13 Nisan 1733)'e kadar kalmıştır⁴¹.

Mustafa Sami'nin en son deruhde ettiği hâcegânlık ise daha önceki araştırmalarda zikredilmeyen maliye tezkireciliği görevidir. Bu göreve 15 Şevval 1146 (21 Mart 1734)'da tayin olmuş⁴² ve ölümüne kadar burada kalmıştır. Mustafa Sami'nin ölüm tarihi üzerinde bir ittifak yoktur. Sami'nin ölüm yılını Müstakîmzâde⁴³, Şemseddin Sami⁴⁴, Bursalı Mehmed Tahir⁴⁵ 1136 (1723-1724), Tuhfe-i Nâilî⁴⁶, Mehmed Süreyya⁴⁷, Cemaleddin⁴⁸, Fatin⁴⁹, Ahmed Rifat⁵⁰ 1146 (1733-1734) olarak göstermektedirler. Araştırmacılar da 1146 (1733-1734) yılını doğru kabul etmektedir⁵¹. Ancak ölümünün tam tarihi belli değildir. Mustafa Sami'nin ölümü üzerine maliye tezkireciliğine 2 Zilkade 1146 (6 Nisan 1734)'da yeni tayin yapılmasından⁵², ölümünün bu tarihten bir kaç gün önce olabileceğini tahmin ediyoruz. Sami, vefatından sonra Ali Paşa-yı Cedid Camii haziresine defn olunmuştur⁵³.

³⁷ BOA, A.RSK, nr. 1571, s. 10.

³⁸ BOA, A.RSK, nr. 1571, s. 10. Bk. Ek.11.

³⁹ Sami vekayi'nüvisliğe 1143 yılı sonlarında getirilmiştir (Bk. *Râmiz ve Adâb-ı Zurefâ'sı*, s. 156).

⁴⁰ Sami Efendi'nin, bu göreve tayin edildiğinde vekayi'nüvis olduğu anlaşılmaktadır. "Mukabelecilik-i piyâde, zikr olunan mukabelecilik sabıka yine piyâde mukabelecisi olup, hâlâ müverrih olan Sami Mustafa Efendi'ye tevcih. 26 N sene 144" (Bk. BOA, A.RSK, nr. 1571, s. 21. Bk. Ek 12).

⁴¹ BOA, A.RSK, nr. 1571, s. 21.

⁴² BOA, A.RSK, nr. 1571, s. 21. Bk. Ek 13.

⁴³ *Tuhfe-i Hattatîn*, s. 146

⁴⁴ *Kamusü'l-a'lam*, İstanbul 1311, IV, 2512.

⁴⁵ *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1333, II, 232.

⁴⁶ K. Kahramanoğlu, *Aynı tez*, s. 10-11.

⁴⁷ *Sicill-i Osmânî*, III, 7.

⁴⁸ *Ayîne-i Zurefâ*, s. 47.

⁴⁹ *Hatimetü'l-eş'âr*, İstanbul 1271, s. 181.

⁵⁰ *Lugat-ı Tarihiyye ve Coğrafya*, İstanbul 1300, IV, 12

⁵¹ K. Kahramanoğlu, *Aynı tez*, s. 11; F. S. Kutlar, *Aynı tez*, s. 22-23.

⁵² BOA, A.RSK, nr. 1571, s. 21

⁵³ *Râmiz ve Adâb-ı Zurefâ'sı*, s. 156-157.

Sosyal Yönü

Tuhfe-i Hattâtîn'de Mustafa Sami'nin mevlevî olduğunu belirtilmektedir⁵⁴. Gazellerinden birisinde "mevlevî" redifini kullanması da bu bilgiyi desteklemektedir⁵⁵.

Sami'nin hattatlığı meşhurdur. Hattatlıkla ilgili dersleri Karakız namıyla şöhret bulan Hâcezâde Mehmed Efendi'den almıştır⁵⁶. Sülüs, talik ve nesih yazılarında mahirdi ve yeni bir şikest-talik meydana getirmiştir⁵⁷.

Sami'nin, divanında musikî makamlarını anlatan küçük bir mesnevisi olması ve şiirlerinde musikî terimlerini kullanması, onun şiir ve hat sanatının yanında musikî ile de meşgul olduğunu ortaya koymaktadır⁵⁸.

Ailesi

Sami'nin ailesi hakkında fazla bir bilgi sahibi değiliz. Ancak iki kızı, Afife 1116 (1704-1705)'da , Zeliha ise 1134 (1722) 'de kendisi hayatta iken ölmüşlerdir⁵⁹.

Eserleri

Bu makalenin asıl amacı Mustafa Sami'nin hayatı ile ilgili yeni bilgiler vermek olduğundan eserlerine anahatları ile değinilecektir.

1. Tarihi: Sami vekayi'nüvisliği ile meşhur olmuştur. Ancak müstakil bir eser meydana getirememiştir. Vekayi'nüvis olduğu 1143 (1731) yılından ölümüne (1146/1734) kadar gelen olayları kaleme aldığı ifade edilmiştir⁶⁰. Fakat Bekir Kütükoğlu, 1143-1144 (1730-1732) vekayi'ini yazdığı kanaatinde⁶¹. Sami ve kendisinden sonra gelen vekayi'nüvisler; Şakir, Rami Paşazâde Abdullah Re'fet Beyefendi ve Hıfzı Mehmed Efendi'nin yazdıkları vekayi'nüvis Subhî Mehmed Efendi tarafından ele alınarak, 1143-1156 (1730-1743) yılları arasının tarihi meydana getirilmiştir. Ancak bu eserin baş kısmındaki bazı bahisler hariç, geniş ölçüde Sami ve Şakir'in yazdıkları aynen aktarıldığı için 1198 (1784)'de "*Tarih-i Sami ve Şakir ve Subhî*" adıyla basılmıştır⁶².

⁵⁴ Müstakîm-zâde, *Tuhfe-i Hattâtîn*, s. 534.

⁵⁵ K. Kahramanoğlu, *Aynı tez*, s. 9; F. S. Kutlar, *Aynı tez*, s. 19.

⁵⁶ *Tuhfe-i Hattâtîn*, s. 534.

⁵⁷ *Tuhfe-i Hattâtîn*, s. 534; *Osmanlı Müellifleri*, II, 232.

⁵⁸ K. Kahramanoğlu, *Aynı tez*, s. 10; Mustafa Aslan, "Sami Dîvânında Mûsikî", *İlmî Araştırmalar*, (İstanbul 1998), sayı 6, 35-62.

⁵⁹ F. S. Kutlar, *Aynı tez*, s. 16.

⁶⁰ F. Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, çev. Coşkun Üçok, Ankara 1982, s. 296; K. Kahramanoğlu, *Aynı tez*, s. 65; F. S. Kutlar, *Aynı tez*, s. 15.

⁶¹ B. Kütükoğlu, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY. nr. 9768'deki Sami Tarihi'nin 1143-1144 yıllarına ait iki yıllık hadiseleri tasvir ettiğini belirtmektedir (Bk. "Vekayi'nüvis", *Vekayi'nüvis- Makaleler*, İstanbul 1994, s. 115).

⁶² Bekir Kütükoğlu, *Aynı eser*, s. 115.

Hanifzâde, Sami'nin yazdığı tarihin "*Tarih-i Vekayi*" adını taşıdığını belirtmektedir.⁶³ Sami'nin yazdığı eserin yazmalarından hareketle yapılacak müstakil bir neşrine ihtiyaç vardır. Bu şekilde yapılacak bir neşirle Sami'nin tarihçilik yönü ortaya çıkarılabilir.

2. Divan: Sami'nin müretteb bir divanı vardır. Divan 1253 (1837) yılında Mısır'da Bulak Matbaası'nda basılmıştır. Sami Divanı üzerine iki doktora⁶⁴ ve bir yüksek lisans tezi⁶⁵ ile çeşitli araştırmalar yapılmıştır⁶⁶.

Mustafa Sami, Nedim ve Nabi'nin damgasını vurduğu bir dönemin şairidir. Büyük ölçüde Sebk-i Hindî ve Acem edebiyatının tesirinde kalmıştır. Şiirinde Hind üslubunun en karakteristik özellikleri görülmektedir. Bu tarzın Türk edebiyatındaki temsilcilerinden Nabi'nin zirveye ulaştırdığı hikemî şiir tarzına rağbet etmişse de, Nabi gibi büyük bir şairin yanında hikemî tarzda bir orjinallik gösterememiştir⁶⁷.

EKLER

1- Devletlü ve sa'âdetlü sultânım hazretleri sağ olsun.

Bu kulları ıstabl-ı âmîre-i evvel anbarı kâtiblerinden üçüncü kulları olup, ikincimiz Mustafa Sâmî kulları küçük evkaf muhâsebeciliği ile ber-murâd olmağla merâhim-i aliyyelerinden mercûdur ki ikincilik bu kullarına sadaka ve ruûs-ı hümâyûn ihsân olunmak bâbında emr ü fermân devletlü ve sa'âdetlü sultânım hazretlerinindir.

Bende Halil

Mücebince tevcîh olunmak buyuruldu. 23 ZA sene 127.

(BOA, A.RSK, Dosya kısmı, nr.705/74)

2- Muhâsebecilik-i Evkaf-ı Küçük

Rikâb-ı hümâyûn'da başmuhâsebeci vekîli olan Sâmî Mustafa Efendi'ye küçük evkaf muhâsebeciliği verilmiştir. 20 ZA sene 127-20 M sene 128*.

(BOA, A.RSK, Dosya kısmı, nr.705/27; BOA, A.RSK, nr.1562, s.111)

⁶³ F. Babinger, *Aynı eser*, s. 296.

⁶⁴ K. Kahramanoğlu, *Sâmî, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvanı'nın Tenkidli Metni*, Selçuk Üniversitesi, SBE, Doktora tezi, Konya 1995; Fatma Sabiha Kutlar, *Arpaemini-zâde Sâmî Dîvanı (Tenkitli Metin, İnceleme, Özel adlar dizini)*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 1996.

⁶⁵ Fatma Yaşar Aksoy, *Divan-ı Sâmî*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1992.

⁶⁶ Mustafa Aslan, "Sâmî Divanında Müsikî", *İlmî Araştırmalar*, (İstanbul 1998), sayı 6, 35-62; F. Sabiha Kutlar, "XVIII. Yüzyıl Divan Şiirinde Bir Sebk-i Hindi Şairi : Arpaeminizade Sami", *Hacettepe Ün. Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (Ankara 1996), XIII/1-2, 125-140.

⁶⁷ F. S. Kutlar, *Aynı makale*, s. 138.

- 3- Emânet-i Şehr
Sâbıka küçük evkaf muhâsebecisi olan Sâmî Mustafa Efendi'ye verilmiştir. 20 M sene 128-27 C sene 130*.
(BOA, A.RSK, Dosya kısmı, nr.710/67; BOA, A.RSK, nr.1562, s.83)
- 4- Rûznâmecilik-i Küçük
Sâbıka şehremîni olan Sâmî Mustafa Efendi'ye verilmiştir. 27 C sene 130-2 N sene 130*.
(BOA, A.RSK, nr.1562, s.100)
- 5- Emânet-i Şehr.
Sâbıka hâslar hâcesi olan Sâmî Mustafa Efendi'ye verilmiştir. 3 RA sene 132.
(BOA, A.RSK, nr.1571, s.10)
- 6- Kitâbet-i Cebeciyan
Sâbıka şehremîni Sâmî Mustafa Efendi'ye tevcih 6 L sene 134-20 L sene 135*.
(BOA, İbnülemin - Tevcihat, nr.1783; A.RSK, nr.1571, s.25)
- 7- Ruznâmecilik-i Küçük
Sâbıka cebeciler kâtibi olan Sâmî Mustafa Efendi'ye verilmiştir. 17 L sene 136-12 L sene 137*.
(BOA, A.RSK, nr.1562, s.100; nr.1571, s.11)
- 8- Mukabelecilik-i Piyâde
Sâbıka küçük ruznâmeci olan Sâmî Mustafa Efendi'ye verilmiştir. 8 L sene 138 - 7 L sene 139*.
(BOA, A.RSK, nr.1571, s.21)
- 9- Rûznâmecilik-i Küçük
Sâbıka piyâde mukabelecisi olan Sâmî Mustafa Efendi'ye verilmiştir. 11 L sene 140 - 15 L sene 141*.
(BOA, A.RSK, nr.1571, s.11)
- 10- Mukabelecik-i Piyâde
Mukabelecilik Sâmî Mustafa Efendi'ye verilmiştir. 14 L sene 142-26 R sene 143*.
(BOA, A.RSK , Dosya kısmı, nr. 960/33; BOA, A.RSK, nr.1571, s.21)
- 11- Emânet-i Şa'ir
Emânet-i mezbûre Sâmî Mustafa Efendi'ye verilmiştir. 15 CA sene 143 - 27 L sene 143*.
(BOA, A.RSK, nr.1571, s.10)
- 12- Mukabelecilik-i Piyâde
Zikrolunan mukabelecilik sâbıka yine piyâde mukabelecisi olup, hâlâ müverrih olan Sâmî Mustafa Efendi'ye tevcih. 26 N sene 144-28 L sene 145*.
(BOA, A.RSK, nr.1571, s.21)
- 13- Tezkirecilik-i Mâliye
Sâbıka piyâde mukabelecisi müverrih Sâmî Mustafa Efendi'ye verilmiştir. 15 L sene 146-2 ZA sene 146*.
(BOA, A.RSK, nr.1571, s.21)